

42. Yer adları üzerine bir inceleme: Muş köy adları örneği

Fethullah ÇİFTÇİ¹

APA: Çiftçi, F. (2022). Yer adları üzerine bir inceleme: Muş köy adları örneği. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 706-721. DOI: 10.29000/rumelide.1222102.

Öz

Bir coğrafyanın iklimi, tarihi, toprak ve fiziki yapısı gibi özellikler ve o coğrafyada yaşayan veya yaşamış olan insanların kültürleri, inançları, kullandıkları araç gereçler gibi hususlarda bilgiler sunan en kıymetli söz varlıklarından biri yer adlarıdır. Bu derece kıymetli olan bu söz varlıkları ile ilgili tespit edilen ilk çalışmalar, Cumhuriyet'in ilk yıllarında sınırlı sayıda yapılmıştır. Günümüzde ise yer adları araştırmacıların dikkatini çekmiş ve bu konuda farklı disiplinlerde çalışma yapan araştırmacıların sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Lakin yapılan çalışmalar geniş bir coğrafyaya ve zengin kültürel mirasa sahip olan ülkemiz için henüz arzu edilen noktaya ulaşamamıştır. Anadolu'nun Türklere yurt olması sürecinde anahtar role sahip olan Muş, gerek tarihi gerekse kültürel açıdan zengin bir coğrafyadır. Bu zenginliklerden köy adları vasıtasıyla bir kısmını ortaya çıkarma gayesiyle hazırlanmış olduğumuz çalışmamız, Muş il sınırları içerisinde bulunan 367 köy adı üzerinedir. Söz konusu köy adları leksik-semantik ve gramer açısından bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Sınıflandırmada köy adları yapı ve köken açısından da ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Muş, yer adları, adbilim, köy adları, dil bilgisi

A review on place names: The example of village names in Muş

Abstract

Toponymy or the the study of place names is one of the most valuable vocabulary items that provide information not only about the climate, history, soil and physical structure of a certain geographical region, but also about the cultures, beliefs, and tools of the people who live or have lived there. The first studies on this important and precious piece of vocabulary were relatively limited in the first years of the Republic. These days, however, place names have attracted the attention of researchers and there has been a significant increase in the number of researchers working in different disciplines on this subject. Nevertheless the studies have not yet reached the desired level for our country, which covers a wide geography and has a rich cultural heritage. Muş, which has a key role in the process of turning Anatolia into a home for Turks, is a city rich in both history and culture. Our study, which we have prepared with the aim of revealing some of this wealth through village names, is on the names of 367 villages within the borders of Muş province. The mentioned village names were classified in terms of lexical-semantic and grammar. In the classification, village names are also considered in terms of structure and origin.

Keywords: Muş, toponymy, village names, onomastic, grammar

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Muş, Türkiye), f.ciftci@alparslan.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1946-1523 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 31.10.2022-kabul tarihi: 20.12.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1222102]

Giriş

Dünyada yaşamış ve hâlen yaşıyor olan bütün toplum ve topluluklar ad verme olgusundan yoksun değildirler (Acıpayamlı 1992, s. 1). Çünkü adlar, kişiler ve milletler için var oluşun ilk belgesi olup bir milletin yaşayışını, inancını ve kültürel değerlerini içinde barındırır. Bu yönüyle bakıldığında ad ve ad verme incelemeye değer bir konudur (Alkaya, 2001, s. 442). Son derece önemli olan ad ve ad verme olgusu, beraberinde yeni bir bilim dalının ortaya çıkmasını zarurî kılmıştır. İşte Adbilim (onomastik), bu zarurî ihtiyacın bir tezahürü olarak ortaya çıkmış bir bilim dalıdır.

Adbilim, özel ad niteliği taşıyan kişi ya da yer adlarının köken ve gelişimini inceleyen sözlükbilim dalıdır (Vardar vd, 1980:16). Aksan, üzerine yapılabilecek dil çalışmalarından hareketle adbilimi iki grupta tanımlayıp değerlendirir. Bu tanımlardan ilki, anlambilimle yakınlığı olsa da kullandığı yöntem itibariyle anlambiliminden ayrılan ve sözcük-kavram ilişkisine önem veren bilim dalı şeklindedir. İkinci tanımda ise adbilimi, özel adları köken bilgisi, tarihsel gelişim ve çeşitli dil ve kültür sorunları yönünden inceleyen bilim dalı şeklinde tanımlar (Aksan, 2020:32).

Ülkemizde adbilim ile ilgili çalışmaların başladığı döneme dair kesin bir tarih vermek oldukça güçtür (Şahin 2015, s. 4). Bu da adbilimin kollarından biri olan yer adları bilimi çalışmaları konusunda da bir tarih vermemizi güçleştirmektedir. Yer adları üzerine yapılan ilk çalışmaların XIX. asırda yabancı tarihçi ve tarihsel coğrafya uzmanları tarafından yapılan çalışmalar olduğu, bu çalışmaların da tarihi kaynaklarda geçen yer adlarının o dönemde kullanılan yer adları ile karşılaştırma gayesi ile yapıldığı bilinmektedir (Aksan, 2020, s. 112). Cumhuriyet'in ilanından sonra ise Türk bilim adamları başlangıçta hususî olmamakla beraber yer adları üzerine çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Köprülü'nün 1925 yılında kısmen değindiği bu konu üzerine (Eren, 1966, s. 158), 1928 yılında Nihal ve Naci (s. 243) tarafından hazırlanan *Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri* adlı çalışmanın girişinde yer alan: “*Anadolu'da köy, dağ, ırmak vesâire adlarının cem' ve tedkiki meselesinin ale'l-umûm Türkiye'de nokta-ı nazarından ne kadar mühim bir iş olduğunu izaha lüzûm görmeyiz. Bilhassa Anadolu etnolojisinin tenevvürü cihetinden böyle bir tedkikin şimdiye kadar yapılmaması bir eksiklikti.*” ifadeleri bu hususta ilk teşebbüsün kendileri tarafından yapıldığını göstermektedir. Söz konusu çalışma referans kabul edildiğinde de Anadolu'da bu döneme kadar yer adları konusunda hususî bir çalışmanın olmadığı görülmektedir.

Günümüzde yer adları konusu ile ilgili yapılan çalışmaların geçmişte yapılan çalışmalara nazaran daha fazla olması, günümüz araştırmacılarının bu alandaki eksiklikleri giderme çabasında olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu alanda, Çakar (2000), Açıkel (2003), Uğurlu (2007), Aydın (2008), Yakupoğlu (2008), Gömeç (2009), Turan (2009), Kütükoğlu (2012), Şahin (2013), Yavuz-Şenel (2013), Yağmur (2014), Özgül (2015), Kaplan (2016), Önal-Şenel (2016), Telli (2018), Çıldam (2019) gibi isimler bilimsel çalışma yapan araştırmacılardan bazılarıdır. Son dönemde özellikle Şahin (2015) tarafından hazırlanan *Adbilim* adlı eserin Toponimi bölümü, Türkiye'de yer adları biliminde imla ve sınıflandırma sorunlarına ortaya koyması ve bu sorunlara çözüm sunması yönüyle önemli bir eserdir. Çalışmamızda da köy adlarının sınıflandırılmasında bu eserden faydalanılmıştır. Yukarıda zikredilen çalışmalara bakıldığında çalışmaların tek yönlü çalışmalar olmadığı, bazen tarihi öneme sahip bir eser veya yazıtta geçen bazen yıkılmış bir devlet veya imparatorluklardan kalma bazen de bir il veya ilçenin yer adları üzerine olduğu görülmektedir.

Gülensoy'a göre Türkler savaşlarda kazandıkları bölgelere ad verirken iki yol izlemişlerdir. Bu yollardan ilki, kazanılan coğrafyanın çeşitli özelliklerinden hareketle adlandırılması iken ikincisi ise

anayurtlarında mevcut olan yer adlarının kazanılan yeni coğrafyaya verilmesi şeklinde olmuştur (1998, s. 41). Bu durum Türklerin tarih boyunca farklı coğrafyalarda aynı yer adlarını kullanmaya devam ettiğini ve bu adların verilmesinde kuralsallaştırılmış bir gelenek oluşturduklarını göstermektedir. Bu açıdan Türkiye'deki yer adları sadece bir ad olarak değil tarihi bir belge özelliği de taşımaktadır.

Yer adları üzerine hazırlanan bu çalışma Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Murat Bölümü'nde yer alan Muş ilinde bulunan köy adları üzerinedir. Muş; Doğuda Ağrı ve Bitlis, Batıda Bingöl, Kuzeyde Erzurum, Güney ve Güneybatıda Bitlis, Batman ve Diyarbakır illeri ile komşudur. Bulanık, Malazgirt, Hasköy, Korkut, Varto olmak üzere toplam beş ilçesi bulunan Muş, tarım ve hayvancılık faaliyetlerin yoğun olarak yapıldığı illerden biridir.

XI. yüzyılın başında Bizans'ın sınırları içerisinde bulunan Muş, ilk defa 1048 yılında Selçuklu Şehzadesi İbrahim Yınal tarafından Büyük Selçuklu Devleti'nin sınırlarına dâhil edilmiştir. Lakin İbrahim Yınal tarafından yapılan bu fetih, ilin tamamını Selçuklular adına egemenlik altına aldırmanın bölgedeki bazı müstahkem kaleler Tuğrul Bey tarafından alınmış ya da kuşatılmış ama alınmamıştır. 1054 yılında Tuğrul Bey tarafından kuşatılma da alınamayan kalelerden biri olan Malazgirt (Eser, 2014, s. 188-191), 26 Ağustos 1071'de Sultan Alparslan tarafından alınmış ve nihayetinde günümüze kadar kısa süreli işgal girişimleri dışında Türklerin egemenliğinde bir coğrafya olmuştur.

Muş köy adları üzerine yapılan bu çalışmada il merkezinde 96, Bulanık'ta 56, Hasköy'de 17, Korkut'ta 30, Malazgirt'te 75, Varto'da 93 olmak üzere toplam 367 köy adının leksik-semantik ve gramer sınıflandırması yapılmıştır.

1. Muş ili köy adlarının leksik-semantik sınıflandırması

1.1. İnsan ve topluluklara dayanan köy adları

1.1.1. Kişi adları ile kurulan köy adları

Kişi adları, kişilere verilen adlar olmasının yanı sıra çeşitli nedenlerle bazen bir coğrafyaya ad olma özelliği de taşır. Antropotoponim (Yavuz ve Şenel, 2013, s. 2243) olarak bilinen bu ad verme şeklinde, yer adına kaynaklık eden kişiler; fiziki özellik, tarihi şahsiyet, boy, aşiret ve aile liderlikleri gibi özellikleri ile ön planda olanlardır. Muş ili köy adlarında kişi adlarının kaynaklık ettiği 15 köy adı tespit edilmiştir. Bu köy adlarından bazıları kişilerin fiziki özellikleri (Karahasan, Sarıdavut), bazıları tarihi şahsiyet adları (Tatargazi, Oğuzhan), bazıları da bir şehidin adının yaşatıldığı yer (Şehittahir) olmaları yönüyle ön plana çıkmaktadır.

Alikalkan, Alican, Bilala, Gümüşali, Hüseyinoğlu, Aligedik, Hasanpaşa, Nurettin, Karaali, Karahasan, Kızılyusuf, Sarıdavut, Şehittahir, Tatargazi, Oğuzhan

1.1.2. Aile bireyleri adları ile kurulan köy adları

Muş'ta akrabalık adlarının köy adı olarak kullanımı pek tercih edilen bir yer adı verme yöntemi olmamıştır. Varto, Malazgirt ve Korkut ilçelerine bağlı birer köyde bu şekilde bir adlandırma mevcuttur.

Gelintaşı (Varto), Kardeşler (Malazgirt), Oğulbah (Korkut)

1.1.3.Rütbe, mevki ve unvan adları ile kurulan köy adları

Muş köy adlarında dikkat çeken bir adlandırma da rütbe ve mevki adlarının kaynaklık ettiği köy adlarıdır. Anadolu'yu Türklere yurt yapan savaşın gerçekteşmiş olduğu coğrafyada hem fethinin gerçekteşmiş olduğu Selçuklu Devleti'nde hem de yüzyıllarca egemenliği altında bulunduğu Osmanlı İmparatorluğu'nda "sultan" (hükümdar), "lala" (şehzade eğitiminden sorumlu kişi), "kadı" (hâkim) ve "Şatır"(Tören bölüğü) gibi önemli devlet mevkileri köy adlarına da kaynaklık etmiştir. Bunun yanında bazı unvan ve sıfatlar da köy adı olarak kullanılmıştır.

Aynalıhoca, Beypınar, Eraları, Erence, Erencik, Eryurdu, Güzelbaba, Hanoğlu, İlbey, Kadıköy, Laladağı, Molladavut, Mollakent, Mollababa, Molladerman, Mollabaki, Sultanlı, Şatırlar

1.1.4.İnsan bedeni kısımları adları ile kurulan köy adları

Vücut kısımları, yan anlamları ile yeni kavramları karşılayabilen işlevsel adlardandır. Bu adlar yan anlamlarıyla ve benzetme ilgisi yoluyla bitki, hayvan, eşya, yemek-yiyecek ve yer adlarına kaynaklık eder (Çoşar, 2008, s. 1051). Muş ilinde, "alın", "baş", "bilek", "boy", "boyun", "göz" ve "sırt" gibi vücut kısımları basit, türemiş ve birleşik ad kurulumu şeklinde benzetme ilgileriyle köy adlarına kaynaklık etmiştir.

Alınalık, Başkent, Bilek, Boylu, Boyuncuk, Boyundere, Göztepe, Sırt düzü

1.1.5.Yiyecek adları ile kurulan köy adları

Yiyecek ve içecek adlarıyla kurulan yer adları Muş ili köy adlarında sıkça karşılaşılan adlardan değildir. Muş'ta bulunan köy adlarında içecek adlarıyla kurulan herhangi bir köy adı bulunmamaktadır. Bu adlandırmada "bal" dışında yiyecek adları da yer adı olmamış sadece tat adları köy adlarına kaynaklık etmiştir.

Azıklı, Balkaya, Baltas, Tathca, Tuzlu

1.1.6.Araç-gereç, giyim-kuşam ve eşya adlı köy adları

Araç-gereç, giyim-kuşam ve diğer eşyalar insanların varlığını sürdürebilmesi adına son derece büyük bir öneme sahiptir. İnsanlık için bu derece öneme sahip olmasının bir neticesi olarak da bazı araç-gereç, giyim-kuşam ve eşya adları kullanıldığı coğrafyayla özdeşleşerek o coğrafyaya ad olmuştur. Muş ilinde de bu adların köy adlarında yaşatıldığı 11 köy mevcuttur. Bu köylerden *Eğirme, Kepenek, Kulcak ve Kolan* halk ağzında mevcut olup standart dilde olmayan araç-gereç ve giyim-kuşam adlarıdır. Bu yönüyle söz konusu köy adları, halk ağzındaki söz varlıklarının kayıt altında tutulmasında ve bölge halkınca kullanımının devam ettirilmesine katkı sunmuştur.

Beşikkaya,Eğirme, Fenek, Kapılı, Kepenek, Kulcak,Kolan, Kotanlı,Selekutlu, Teknedüzü, Yayıklı

1.1.7.Savaş kavramı ile oluşan köy adları

Muş il sınırlarında savaş ile ilgili köy adlarının tercih edilmediği görülmüştür. Savaş ve savaşla ilgili adlardan sadece iki köy adı tespit edilmiştir.

*Okçuhan, Savaşçılar***1.1.8.Yapı adlarına dayalı köy adları**

Tarihi değere sahip yapılar, insanlarda merak duygusunu ön plana çıkaran gizemli yerlerdir. Bu yapılar, doğal afetler başta olmak üzere çeşitli sebeplere bağlı olarak yıpranır, metruk ve bakımsız oldukları için de zamanla yıkılırlar. Bütün olumsuzluklara rağmen ayakta durabilen yapılar ise buldukları yerlerde tarihi değerleri ile ön plana çıkarlar. Bu yapılardan bazıları ise buldukları yerlerle özdeşleşir ve o yerlere ad olurlar. Muş genelinde bulunan köylerde de yapı adlarına dayalı adlandırmalar mevcuttur. Muş'ta "değirmen", "kale", "köşk", "konak", "han" ve "ören" gibi tarihi değere sahip yapıların yıkılmış olsalar bile adlarının köy adları ile yaşatılmaya devam edildiği görülmüştür. Bunun yanında "köprü" gibi tarihi değere sahip olmasa da ulaşım imkânı sağlaması yönüyle bölge halkı için önem arz eden yapılarda köy adlarına kaynaklık etmiştir.

Değirmensuyu, Değirmitaş, Han, Hancağız, Kalecik (Merkez), Kalecik (Varto), Konakdüzü, Köprücük, Köprüyolu, Köşk, Taşdibek, Taşlyayla, Taşoluk, Toprakkale, Ocaklı, Odaköy, Özkonak, Örenkent, Örenşar

1.1.9.İnsanı ilgilendiren sıfatlar ile kurulan köy adları

İnsana ait fiziki ve ruhsal bazı özellikler de yer adlarına kaynaklık edebilmektedir. Muş ilinde insana ait "tıkız" ile "güleç" gibi fiziki özellikler ve "acarlık", "değerlilik", "güdülenme", "tokluk", "uyanıklık" ve "yüreklilik" gibi ruhsal özellikler köy adlarına kaynaklık etmiştir.

Acarkent, Değerli, Güdümlü, Güleç, Tıkızlı, Toklular, Uyanık, Yüreklilik

1.1.10.Meslek adları ile kurulan köy adları

Yerleşim yerinde ve çevresinde yaygın meslekler çok sayıda köy adına da kaynaklık eder (Aksan, 2020, s. 109). Bu adlar, bir iş kolunda çalışanları ifade eden söz varlıkları olmalarının yanı sıra bir yere ad olabilmek özelliği de taşıyan adlardır. Özellikle madenlerin işlenmesi neticesinde ortaya çıkan meslek adlarından olan "demirci" ve "bakırcı" gibi söz varlıklarının Türkiye'nin hemen bütün coğrafi bölgelerinde çarşı, pazar veya sitelere ad olması bu durumun somut bir göstergesidir. Çarşı, pazar ve site adları dışında köy adı da olabilen bu adlar, köylerdeki iktisadî hayata dair bilgiler sunar. Muş ilinde meslek adlı köy adlarına bakıldığında tarım ve hayvancılığa dayalı olan *Bostancılar, Çobandağı* ve *Balcılar*, maden ve madencilığa dayalı olan *Taşçı, Demirci, Kılıççı* ve *Okçular* köyleri bunun bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Balcılar, Bostancılar, Çobandağı, Dağcılar, Demirci, Elçiler, Kılıççı, Okçular, Taşçı

1.1.11.Hayvancılık faaliyetleri ile ilgili kavramlarla kurulan köy adları

Hayvancılık faaliyetlerinin yoğun bir şekilde yapıldığı Muş iline bağlı köylerde, hayvancılık ile ilgili söz varlıklarının yer adını da karşıladığı görülmektedir. Coğrafyada en sık kullanılan hayvancılıkla ilgili yer adı "ağıl" sözcüğüdür. Bu da Muş ili sınırları içerisinde bulunan köylerin daha çok koyun, sığır, keçi gibi büyükbaş ve küçükbaş hayvancılık faaliyetlerinin öncelenmesinin bir sonucu olarak görülebilir.

Ağılbaşı, Ağıllı, Samanyolu

1.1.12. Tarıma ile ilgili kavramlarla kurulan köy adları

Muş ili köylerinde yaşayan halk için hayvancılık faaliyetlerinin yanında tarımsal faaliyetler de ekonomik anlamda önemli bir yere sahiptir. Bunun bir neticesi olarak da tarımsal faaliyetlere ait söz varlıkları, tıpkı hayvancılık faaliyetine ait söz varlıkları gibi yer adı olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Bağiçi, Bahçe, Bahçeköy, Bostankaya, Bostankent, Çukurbağ, Ekindüzü, Harman, Kocatarla, Nadashk

1.1.13. Sosyal hayat ile ilgili kavramlarla kurulan köy adları

Sosyal hayat ile ilgili adlar, Muş'a bağlı köy adlarında sıklıkla başvurulan adlandırmalardan değildir.

İyikomşu, Zorabat

1.1.14. Arzu ve dilek ile ilgili kavramlarla kurulan köy adları

Arzu ve dilek adları Muş köy adlarında sıklıkla karşımıza çıkan adlandırmalardandır.

Esenlik, Esenler, Görgü, Güven, Özdilek, Özenç, Sağhcak, Sağlık, Şenoba

1.1.15. Dinî inançlarla ilgili kavramlarla kurulan köy adları

Bireyin iç dünyası ile ilgili olan dini adlar verme eğilimi Anadolu köylerinde çok yaygındır (Aksan, 2020, s. 108). Muş'ta da dini inanışların halkın büyük bir kesiminde son derece önemli bir konumda olduğu bilinmektedir. Bunun bir neticesi olarak da Muş ilinde inanışlara dayalı olarak çeşitli yerler ön plana çıkmaktadır. Bu yerler buldukları köylerin adlarına kaynaklık da edebilmektedir.

Adaksu, Çalaph, Mescitli, Ziyaret, Ulukaya, Ulusirt, Ulusu, Yüce tepe

1.2. Çevreyle ilgili köy adlar

1.2.1. Doğrultu ile ilgili kavramlarla kurulan köy adları

Bir yerin diğer yere göre konumu, birbirine yakın ve aynı adlı yerlerin ayırt edici bir özelliğidir. Bu türden yerlerin adlandırılmasında da konum adları tercih edilen adlardır. Muş ili sınırları içerisinde yön ve konum belirten köy adlarında sayıca en fazla dikkat çeken aşağı-yukarı gibi zıtlık ifade eden adlandırmalardır. Bu da Başkan'ın da ifade ettiği üzere, çeşitli nedenlerle bazı köylerin zamanla bölünerek yeni köyler oluşturduğunu göstermektedir (1970, s. 241). Bunun yanında Muş köy adlarında orta, dip, baş, ara, güney ve iç gibi diğer yön belirten adlar da kullanılmıştır.

Aradere, Arakonak, Aşağıbüklü, Aşağüçdam, Aşakıcık, Aşağısızma, Aşağuyongalı Aşağihacıbey, Aşağıalagöz, İçboğaz, Yukarısızma, Yukarıhacıbey, Yukarıüçdam, Yukarıkıcık, Yukarıyongalı, Yokuşbaşı, Ortanca, Ortakent, Tabanlı

1.2.2. Coğrafi terim ve coğrafi terim niteliğindeki sözcüklerle kurulan köy adları

Coğrafi terim ve coğrafi terim niteliğinde olan söz varlıkları sıklıkla Muş köy adlarına kaynaklık etmiştir.

Alaniçi, Balkır, Büngüldek, Çatbaşı, Dağdibi, Derince, Diktepeler, Eşmepınar, İnardı, Kıryaka, Kumluca, Kumlukıyı, Kurganlı, Mağalcık, Mezraköy, Ölçekli, Seki, Tüten, Yamaç, Yarkaya, Yayla, Yörecik

1.2.3. Coğrafi nesnenin iç ve dış görünümüne göre kurulan köy adları

Coğrafi nesnelerin iç ve dış görünüşleri Muş köy adlarına sıklıkla kaynaklık eden bir diğer söz varlıklarıdır.

Boyalı, Buzlugöze, Dönertaş, Dumlusu, Durucabulak, Durucak, Durugöze, Düzova, Eski yol, Güzelkent, Kayalık, Kayalıkale, Kayaşık, Kaygıntaş, Kuruca, Küçüktepe, Soğucak, Taşhca, Tepeköy

1.2.4. Maden adları ile kurulan köy adları

Muş ili sınırları içerisinde yer alan köylerde, tarım ve hayvancılık faaliyetlerine nazaran madencilik faaliyetleri daha az yapılan ekonomik faaliyetlerdendir. Bu durum, köy adlarında da kendini göstermektedir. Muş ilinde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinden farklı olarak madencilik faaliyetleri ile doğrudan oluşturulmuş bir köy adı yoktur. İlde maden adlarından oluşan köy adlarında daha çok tercih edilen yöntem benzetmeye dayalı yöntem olmuştur. Köy adlarında, değerli madenler olarak bilinen “altın” ve “gümüş” madenleri, “pınar” ve “oluk” adlarında madenden ziyade renk adı olarak benzetme anlamı katmıştır. “Altın” ve “gümüş” adları dışında köy adına kaynaklık eden “demir” madeni ise gerçek anlamı ile kullanılmıştır.

Altınoluk, Demirkapı, Gümüşpınar

1.2.5. Su adları ile kurulan köy adları

Canlıların yaşamını sürdürebilmesi için hayati öneme sahip olan sulak alanlar, temiz içme suyu ihtiyacından tarım ve hayvancılık faaliyetlerine kadar hayatın her noktasında insanlık için son derece önemli bir yere sahiptir. Bu durum insanlar için özellikle tarım ve hayvancılık gibi ekonomik faaliyetlerinin devamının sağlanması adına yerleşim yeri olarak bu alanların tercih edilme sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır. Su adlarının toponimler içinde en çok ilgi gören türlerden birini oluşturması (Şahin, 2015, s. 95) da bu durumun bir göstergesidir. Ekonomisi büyük oranda tarım ve hayvancılık faaliyetlerine dayalı olan Muş ilinde sulak alanların yerleşim yeri olarak tercih edilmesi tarımsal faaliyetlerin şehir merkezi dışında daha çok köylerde yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, Muş ili merkezinden ziyade şehre bağlı köylerin yerleşim yeri olarak seçiminde, çevresinde bulunan su kaynaklarının önemli bir role sahip olduğu görülmektedir. Bu önem söz konusu köylerin bazılarının adlandırılmasına *dasu, dere, pınar, göl, çay* gibi adlarla yansımıştır.

Büvetli, Çataklı, Çayçatı, Çaylar, Çayönü, Derecik, Dereçi, Dereyurt, Dirimpınar, Gölağılı, Gölköy, Göltepe, Gölyanı, Gölyayla, Güzeldere, Hasretpınar, Ilıcaköy, İçmeler, Karlıdere, Kayalıdere, Kayalısu, Kaynarca, Kıynbaşı, Muratgören, Muratkolu, Olurdere, Pınarüstü, Sıradere, Suboyu, Sudurağı, Suluca, Suvaran, Yarlısu

1.2.6. Sayı adları ile kurulan köy adları

Sayı adları, dilin en eski öğeleri olmasından dolayı, geçmişten günümüze diller arasında karşılaştırma ve dillerin birbiriyle olan ilişkilerin tespitinde başvurulan kaynaklardandır (Atabay vd., 2003, s. 43). Bu

adlar, adların önüne gelerek sıfat görevinde kullanılır ve sıfat tamlamaları oluştururlar. Sayı adıyla oluşturulmuş sıfat tamlamaları, yer adları da olabilmektedir. Muş ili sınırları içerisinde bulunan 14 köy adına sayı adları kaynaklık etmiştir.

Beşçatak, Beşdam, Beşparmak, Dokuzpınar, Kırgöze, Onpınar, Tekyol, Üçbulak, Üçdere, Üçevler, Üçsirt, Üçtepe, Yedikavak, Yedipınar

1.2.7. Renk adları ile kurulan köy adları

Yer adlarında renk adlarının önemli bir rolü vardır (Eren, 1966, s. 161). Renk adları bir coğrafyaya ad olurken coğrafyanın arazi durumu, bitki örtüsü ve ikliminde mevcut olan renk unsurlarının öncelenecek kullanılması şeklinde karşımıza çıkar. Ayrıca bu tür adlar nitelendirme sıfatı göreviyle kullanıldığı için yer adlarında tamlamanın tamlayan kısmını oluştururlar (Akar, 2006, s. 52). Muş ili sınırları içerisinde bulunan köylerden renk adları ile karşılanan köy adları arasında en sık kullanılan “kara” ve “ak” adlarıdır.

Akçaarmut, Akçakaynak, Akkonak, Akpınar, Akören, Aktuzla, Alyar, Akyıldız, Alagün, Ağartı, Akalan, Akçatepe, Gökyazı, Karakütük, Karaburun, Karaköprü, Karakuyu, Karameşe (Merkez), Karameşe (Varto), Karacaören, Sarıbahçe, Bozbulut, Sarıdal, Karapınar, Karaağul, Karaköy, Karameşe, Karakale, Karakaya, Karakoç, Karabey, Yeşildal, Yeşilpınar

1.2.8. Bitki adları ile kurulan köy adları

Türkiye, bitki çeşitliliği yönüyle oldukça zengin bir coğrafyaya sahiptir. Bu zenginliğin temelinde iklim ve toprak yapısı çeşitliliği yatmaktadır. Bunun bir neticesi olarak da bitki adları Türkçede gerek standart dilde gerekse Anadolu ağızlarında oldukça zengin bir kelime hazinesi oluşturur. Ayrıca bu adlar sadece bir bitki ve ağaç için kullanılmamakta bazen yer adlarını da karşılamaktadır. Fitotoponim (Yavuz ve Şenel, 2013, s. 2245) olarak bilinen bu adlandırma şekli ile bölgenin bitki örtüsü, bitkinin kaynağı, üretim yeri, nereden geldiği ve yayıldığı (Alkayış, 2007, s. 6) da tespit edilebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında araştırma konumuzu oluşturan Muş iline ait köy adlarına bakıldığında, bitki adlarına dayalı yer adlarının yoğun bir şekilde kullanıldığı ve söz konusu coğrafyanın iklim ve toprak yapısına uygun bitkilerin köylere ad olduğu görülmektedir.

1.2.9. Ağaç adları ile kurulan köy adları: *Ağaçaltı, Ağaçlık, Bademözü, Cevizlidere, Çınarardı, Meşecik, Meşeici, Söğütlü*

1.2.9.1. Meyve adları ile kurulan köy adları: *Armutkaşı, Dutözü, Elmabulak, Yemişen*

1.2.9.2. Tahıl adları ile kurulan köy adları: *Arpayazı, Mercimekkale*

1.2.9.3. Çiçek adları ile kurulan köy adları: *Çiçekli, Gülçimen, Güllü, Gültepe,*

1.2.9.4. Yabani bitkiler ve bitki parçaları adları ile kurulan köy adları: *Alazlı, Balotu, Çaldere, Çaltlı, Çayırdere, Çayır yolu, Çöğürlü, Dalhöz, Güneyik, Kıyık, Koğuktaş Sazlıkbaşı, Sazlıca, Sarmaşık, Yapraklı, Yarpuzlu, Yoncalöz, Omcah*

1.2.10. Hayvan adları ile kurulan köy adları

Hayvan adları, hayvanların çeşitli özellikleri nedeniyle insanlar için daima ilgi çekici bir özellik göstermektedir. İnsanlar, kimi zaman bir hayvanın gücünden kimi zaman güzelliğinden kimi zamansa kendileri için sağladığı faydadan hareketle o hayvana ve ismine karşı sempati duyar. Bundan dolayı da her toplumda olduğu gibi Türklerde de kullanılan hayvan adları sadece bir hayvanı karşılamak maksadıyla değil yer adı (toponim), kabile soy adı-lâkap (etnonim) ve şahıs adı (antroponim) olarak da kullanılmıştır (Karakuş 1994:1147). Hayvan adlarının etnonim ya da antroponim olarak kullanımı Türklerin çok eski tarihlerden beri başvurduğu adlandırma şekillerindedir. Tarihi belgelerden yapılan tespitlerde Türklerin ileri gelenlerinin hayvan adlarını hem ad hem de unvan adı olarak kullandığı görülmektedir (Bayat, 2008, s. 72). Türklerin hayvan adlarının toponim olarak kullanımı da etnonim ve antroponimde olduğu gibi yüzyıllar öncesine dayanmaktadır. Aydın tarafından Şine Usû yazıtında hayvan adlı yer adları üzerine yapılan bir çalışmada yazıtta Uygurların hayvan adlarını yer adı olarak da kullandığı tespit edilmiştir (2008, s. 202-208). Geçmişte olduğu gibi günümüzde de hayvan adlarının yer adı olarak kullanımı Türkler tarafından tercih edilen bir ad verme yöntemidir. Türkiye'nin hemen her yerinde yer adı olarak da kullanılan hayvan adları, Muş iline bağlı köylerin adlandırılmalarında da sıklıkla başvurulan ad verme yönteminden biri olmuştur.

Alabalık, Arıköy, Arslankaya, Karıncalı, Kartaldere, Kazgöl, Keçidere, Koçali, Koçköy, Koçyatağı, Koyunağılı, Kuşluk, Leylek, Oğlakçı, Oğlakkaya, Yılanlı

1.2.11. Bir olaya bağlı olarak oluşan köy adları

Bazı yer adlarının verilisinde söz konusu yerde yaşanan bir olay etkili olabilmektedir. Bu olay, çoğunlukla geçmişte yaşanmış, anlatılarla halkın hafızasında yer edinmiş ve bunun neticesinde de geçtiği coğrafyaya ad olmuştur. Muş ili köy adlarında bu şekilde bir olaya bağlı olarak yaşanmış yahut anlatılarda yer alarak yer adı olma özelliği taşımış çok sayıda köy adı bulunmaktadır. Bu da yaşanan yahut anlatılarda yer alan olayların halkın dikkatini çektiğini ve olayın yaşandığı coğrafyanın belirgin özelliği haline geldiğini göstermektedir.

Ağaçkorur, Böğürdelen, Cankurtaran, Çaygeldi, Çiçekveren, Doğantaş, Erdoğan, Haksever, Hoşgeldi, Kayadelen, Sürügüden, Şehitveren, Ünalı, Yelalan, Yolgözler (Malazgirt), Yolgözler (Korkut), Yurtseven, Yurttutan, Yünören

1.2.12. Zaman adları ile kurulan köy adları

Türk kültüründe zaman kavramı oldukça önemli bir yere sahiptir. Zira zaman ilk çağlarda insan hayatının sürekliliği için gereken her şey ile doğrudan ilişkili olup zamanı çeşitli derecelere bölmek zaruri bir ihtiyaçtı (Aydın, 2002, s. VII-IX). Zaman adları bu ihtiyaç doğrultusunda ortaya çıkan söz varlıklarıdır. Bu adlar başlangıçta sadece zaman kavramını karşılayan söz varlıkları olarak ortaya çıkmış olsa da zamanla farklı kavramları karşılamak için de kullanılmıştır. Muş ili köy adlarına kaynaklık eden zaman adları, zaman kavramı dışında yerin arazi şartları, yüzölçümü ve konumu gibi farklı kavramları da karşılaması yönüyle bu durumu örneklemektedir.

Aydoğan, Doğanca, Doğantepe, Günbatmaz, Gündoğan, Gündüzü, Günyurdu, Kutlugün, Yazbaşı, Yazla, Tandoğan, Tanköy

1.3. Tasnif dışında kalan köy adları

Adivar, Boyçapkın, Dilimli, Dolabaş, Donatım, Ericek, Sanlıca, Seçme, Otaç, Umurca, Yaramuş

2. Muş köy adlarının yapı bakımından sınıflandırılması

2.1. Basit ad şeklinde kurulmuş köy adları

Han(Far.), Güven(Tr.), Fenek (Tr.), Bilek(Tr.), Harman(Far.), Kepenek(Tr.), Köşk(Far.), Kolan (Tr.), Ziyaret(Ar.), Leylek(Ar.), Seki(Tr.)

2.2. Türemiş ad şeklinde kurulmuş köy adları

Ağaçlık(Tr. ağaç+lık), Ağartı(Tr. ak+ar-tı), Ağılı(Tr. ağıl+h), Bostancılar(Far. bostan+cı+lar), Bahçe (Far.bağ+çe), Çataklı(Tr. çatak+h), Ericek(Tr. er-icek), Esenlik(Far. esen+lik), Kotanlı(Tr. kotan+h), Kurganlı(Tr. kurgan+h), Okçular(Tr. ok+çu+lar), Seçme(Tr. seç-me), Söğütlü(Tr. söğüt+lü), Sultanlı(Ar. sultan+h), Toklular(Tr. tok+lu+lar), Azıklı(Tr. azık+h), Büvetli(Tr. büvet+li), Ortanca(Tr. Orta(n)+ca), Umurca(Tr. umur+ca), Alazlı(Tr. alaz+h), Çalaph(Sür. Çalap+h), Demirci(Tr. demir+ci), Durucak(Tr. duru+cak), Donatım (Tr. dona-t-ım), Güneyik(Tr. güne+(y)ik), Kapılı(Tr. kap-ı+h), Taşlıca(Tr. taş+h+ca), Yürekli(yürek+li), Erence(Tr. er-er+ce), Güleç(Tr. gül-eç), Hancağız(Tr. han+cağız), Kardeşler (Tr. karın+daş+ler), Karıncalı(Tr. karıca+h), Kılıççı(Tr. kıl-ıç+çı), Kulcak(Tr. kul+cak), Kuruca(Tr. kuru+ca), Mağalcık(Ar. mağara+cık), Söğütlü(Tr. söğüt+lü), Tathca(Tr. tat-l+ca), Tıkızlı(Tr. tık-ız+h), Uyanık(Tr. uyu-an+ık), Yapraklı(Tr. yaprak+h), Yaramuş(Tr. yara-muş), Balcular(Tr. bal+cı+lar), Boyuncuk(Tr. boyun+cuk), Çiçekli(Tr. çiçek+li), Çöğürlü(Tr. çöğür+lü), Derecik(Far. dere+cik), Dilimli(Tr. dilim+li), Eğirmeç(Tr. eğ-ir-meç), Elçiler(Tr. el+çi+ler), Erencik(Tr. er-en+cik), Gündümlü(Tr. güd-üm+lü), İçmeler (Tr. iç-me+ler), Kalecik (Merkez) (Ar. kale+cik), Kalecik (Varto)(Ar. kale+cik), Kıyık(Tr. kıyı+k), Kumluca(Tr. kum+lu+ca), Mescitli(Ar. mescit+li), Meşecik(Far. meşe+cik), Nadaslık(Yun. nadas+lık), Soğucak(Tr. soğuk+cak), Suluca(Tr. su+lu+ca), Tabanlı(Tr. taban+h), Tüten(Tr. tüt-en), Yarpuzlu(Tr. yarpuz+lu), Yazla(Tr. yaz+la), Yörecik(Tr. yöre+cik), Boyalı(Tr. boya+h), Boylu(Tr. boy+lu), Çaltılı(Tr. çaltı+h), Çaylar(Tr. çay+lar), Dağcılar(Tr. dağ+cı+lar), Değerli(Tr. değ-er+li), Derince(Tr. derin+ce), Doğanca(Tr. doğ-an+ca), Esenler(Far. esen+ler), Görgü(Tr. gör-gü), İçmeler(Tr. iç-me+ler), Kayalık(Tr. kaya+lık), Kaynarca(Tr. kayna-r+ca), Köprücük(Tr. köprü+cük), Kuşluk(Tr. kuş+luk), Ocaklı(Tr. ocak+h), Oğlakçı(Tr. oğlak+çı), Omcalı(Tr. omça+h), Otaç (Tr. ota-ç), Ölçekli(Tr. ölç-ek+li), Özenç(Tr. özen-ç), Sağlık (Tr. sağ+lık), Sağlıcak(Tr. sağ+lık+cak), Sanlıca(Tr. san+h+ca), Sazlıca(Tr. saz+h+ca), Sarmaşık(Tr. Sar-ma+f(ş)ık), Savaşçılar (Tr. sav-aş+çı+lar), Taşçı(Tr. taş+çı), Tuzlu(Tr. tuz+lu), Yamaç (Tr. yama-ç), Yayıklı(Tr. yay-ık+h), Yayla (Tr. yay+la), Yılanlı(Tr. yılan+h)

2.3. Birleşik ad şeklinde kurulmuş köy adları

2.3.1. Tamlama şeklinde kurulan birleşik adlı köy adları

2.3.1.1. Belirtisiz isim tamlaması şeklinde kurulan yer adları

Ağulbaşı(Tr.+Tr., ağul+baş), Alaniçi (Tr.+Tr., alan+iç), Arpayazı(Tr.+Tr., arpa+yaz), Ağaçaltı (Tr.+Tr., ağaç+alt), Armutkaşı (Tr.+Tr., armut+kaş), Bağıçi (Far.+Tr. bağ+iç), Balotu (Tr.+Tr., bal+ot), Değirmensuyu (Tr.+Tr., değirmen+su), Gölyanı (Tr.+Tr., göl+yan), Gündüzü (Tr.+Tr., gün+düz), Günyurdu (Tr.+Tr., gün+yurt), Güllü (Far.+ Tr., gül+koru), Koyunağılı (Tr.+Tr.,

koyun+ağul), Köprüyolu (Tr.+Tr., köprü+yol), Meşeici (Far.+Tr., meşe+iç), Dağdibi (Tr.+Tr., dağ+dip), Gökyazı (Tr.+Tr., gök+yaz), Çınarardı (Far.+Tr. Çınar+art), Dereici (Far.+Tr., dere+iç), Konakdüzü (Tr.+Tr., konak+düz), Oğulbalı (Tr.+Tr., oğul+bal), Pınarüstü (Tr.+Tr., pınar+üst), Sazlıkbaşı (Tr.+Tr., sazlık+baş), Gölağılı (Tr.+Tr., göl+ağul), Bademözü (Far.+Tr., badem+öz), Hanoğlu (Far.+Tr., han+oğul), Laladağı (Far.+Tr., lala+dağ), Muratkolu (Ar.+Tr., murat+kol), Sırtüzü (Tr.+Tr., sırt+düz), Çatbaşı (Tr.+Tr., çat+baş), Ekindüzü (Tr.+Tr. ekin+düz), Eralanı (Tr.+Tr., er+alan), Kıybaşı (Tr.+Tr., kıyı+baş), Suboyu (Tr.+Tr., su+boy), Sudurağı (Tr.+Tr., su+durak), Çayçatı (Tr.+Tr., çay+çat), Çayır yolu (Tr.+Tr., çayır+yol), Çayönü (Tr.+Tr., çay+ön), Çobandağı (Far.+Tr., çoban+dağ), Dutüzü (Far.+Tr., dut+öz), Eryurdu (Tr.+Tr., er+yurt), Gelintaşı (Tr.+Tr., gelin+taş), Hüseyinoğlu (Ar.+Tr., Hüseyin+oğul), Koçyatağı (Tr.+Tr., koç+yatak), Teknedüzü (Tr.+Tr., tekne+düz) İnardı (Tr.+Tr., in+art), Samanyolu (Tr.+Tr., saman+yol), Yazbaşı (Tr.+Tr., yaz+baş), Yokuşbaşı (Tr.+Tr., yokuş+baş)

2.3.1.2. Sıfat tamlaması şeklinde kurulan köy adları

Acarkent (Tr.+Soğd., acar+kent), *Adaksu* (Tr.+Tr., adak+su), *Akalan* (Tr.+Tr., ak+alan), *Akçaarmut* (Tr.+Far., akça+armut), *Akçakaynak* (Tr.+Tr., akça+kaynak), *Akçatepe* (Tr.+Tr., akça+tepe), *Akkonak* (Tr.+Tr., ak+konak), *Akören* (Tr.+Tr., ak+ören), *Akpınar* (Tr.+Tr., ak+pınar), *Aktuzla* (Tr.+Tr., ak+pınar), *Akyıldız* (Tr.+Tr., ak+yıldız), *Alabalık* (Tr.+Tr., ala+balık), *Alagün* (Tr.+Tr., ala+gün), *Altınoluk* (Tr.+Tr., altın+oluk), *Alyar* (Tr.+Tr., al+yar), *Aradere* (Tr.+Tr., ara+dere), *Arakonak* (Tr.+Tr., ara+konak), *Arıköy* (Tr.+Far., arı+köy), *Arslankaya* (Tr.+Tr., arslan+kaya), *Aşağıalagöz* (Tr.+Tr.+Tr., aşağı+ala+göz) *Aşağıbüklü* (Tr.+Tr., aşağı+büklü), *Aşağıhacıbey* (Tr.+Ar.+Tr., aşağı+hacı+bey), *Aşağıkıcık* (Tr.+Tr., aşağı+kıcık), *Aşağısızma* (Tr.+Tr., aşağı+sızma), *Aşağıüçdam* (Tr.+Tr.+Tr., aşağı+üç+dam), *Aşağıyongalı* (Tr.+Tr., aşağı+yongalı), *Aynalıhoca* (Tr.+Far., aynalı+hoca), *Bahçeköy* (Far.+Far., bahçe+köy), *Balkaya* (Tr.+Tr., bal+kaya), *Baltaş* (Tr.+Tr., bal+taş), *Başkent* (Tr.+Soğd., baş+kent), *Beşçatak* (Tr.+Tr., beş+çatak), *Beşdam* (Tr.+Tr., beş+dam), *Beşparmak* (Tr.+Tr., beş+parmak), *Beypınar* (Tr.+Tr., bey+pınar), *Beşikkaya* (Tr.+Tr., beşik+kaya), *Bostankaya* (Far.+Tr., bostan+kaya), *Bostankent* (Far.+Soğd., bostan+kent), *Boyçapkın* (Tr.+Tr., boy+çapkın), *Boyundere* (Tr.+Tr., boyun+dere), *Bozbulut* (Tr.+Tr., boz+bulut), *Buzlugöze* (Tr.+Tr., buzlu+göze), *Cevizlidere* (Ar.+Tr., cevizli+dere), *Çalidere* (Tr.+Tr., çalı+dere), *Çayırdere* (Tr.+Tr., çayır+dere), *Çukurbağ* (Tr.+Far., çukur+bağ), *Dalhöz* (Tr.+Tr., dallı+öz), *Demirkapı* (Tr.+Tr., demir+kapı), *Dereyurt* (Tr.+Tr., dere+yurt), *Diktepelere* (Tr.+Tr., dik+tepelere), *Dirimpınar* (Tr.+Tr., dirim+pınar), *Doğantaş* (Tr.+Tr., doğan+taş), *Doğantepe* (Tr.+Tr., doğan+tepe), *Dokuzpınar* (Tr.+Tr., dokuz+pınar), *Dolabaş* (Tr.+Tr., dola+baş), *Dönertaş* (Tr.+Tr., döner+taş), *Dumulusu* (Tr.+Tr., dumlu+su), *Durucabulak* (Tr.+Tr., duruca+bulak), *Durugöze* (Tr.+Tr., duru+göze), *Düzova* (Tr.+Tr., düz+ova), *Eskiyol* (Tr.+Tr., eski+yol), *Gölköy* (Tr.+Far., göl+köy), *Göltepe* (Tr.+Tr., göl+tepe), *Gölyayla* (Tr.+Tr., göl+yayla), *Göztepe* (Tr.+Tr., göz+tepe), *Gülçimen* (Far.+Tr., gül+çimen), *Gültepe* (Far.+Tr., gül+tepe), *Gümüşpınar* (Tr.+Tr., gümüş+pınar), *Gümüşali* (Tr.+Ar., gümüş+ali), *Güzelbaba* (Tr.+Tr., güzel+baba), *Güzeldere* (Tr.+Tr., güzel+dere), *Güzelkent* (Tr.+Soğd., güzel+kent), *Haretpınar* (Ar.+Tr., hasret+pınar), *Ilıcaköy* (Tr.+Far., ılıca+köy), *İçboğaz* (Tr.+Tr., iç+boğaz), *İlbey* (Tr.+Tr., il+bey), *İyikomşu* (Tr.+Tr., iyi+komşu), *Kadıköy* (Ar.+Far., kadı+köy), *Karaağul* (Tr.+Tr., kara+ağul), *Karaali* (Tr.+Ar., kara+ali), *Karabey* (Tr.+Tr., kara+bey), *Karaburun* (Tr.+Tr., kara+burun), *Karacaören* (Tr.+Tr., karaca+ören), *Karahasan* (Tr.+Ar., kara+hasan), *Karakale* (Tr.+Ar., kara+kale), *Karakaya* (Tr.+Tr., kara+kaya), *Karakoç* (Tr.+Tr., kara+koç), *Karaköprü* (Tr.+Tr., kara+köprü), *Karaköy* (Tr.+Fr., kara+köy), *Karakuyu* (Tr.+Tr., kara+kuyu), *Karakütük* (Tr.+Tr., kara+kütük), *Karameşe* (Merkez) (Tr.+Far., kara+meşe), *Karameşe* (Varto) (Tr.+Far., kara+meşe), *Karapınar* (Tr.+Tr., kara+pınar),

Karlıdere (Tr.+Tr., karlı+dere), Kartaldere (Tr.+Tr., kartal+dere), Kayalıdere (Tr.+Tr., kayalı+dere), Kaylıkale (Tr.+Ar., kayalı+kale), Kayalısu (Tr.+Tr., kayalı+su), Kayaşık (Tr.+ Fran., kaya+şık), Kaygıtaş (Tr.+Tr., kaygın+taş), Kazgöl (Tr.+Tr., kaz+göl), Keçidere (Tr.+Tr., keçi+dere), Kırkgöze (Tr.+Tr., kırk+göze), Kırıkaca (Tr.+Tr., kır+yaka), Kızılyusuf (Tr.+Ar., kızıl+Yusuf), Kocatarla (Tr.+Tr., koca+tarla), Koçali (Tr.+Ar., koç+ali), Kumlukıyı (Tr.+Tr., kumlu+kıyı), Kutlugün (Tr.+Tr., kutlu+gün), Küçüktepe (Tr.+Tr., küçük+tepe), Mercimekkale (Far.+Ar., mercimek+kale), Mezraaköy (Ar.+Far., mezra+köy), Mollababa (Ar.+Tr., molla+baba), Mollabaki (Ar.+Ar., molla+baki), Molladavut (Ar.+ Ar., molla+davut), Molladerman (Ar.+Ar., molla+derman), Mollakent (Ar.+ Soğd., molla+kent), Odaköy (Tr.+Far., oda+köy), Okçuhan (Tr.+Far., okçu+han), Onpınar (Tr.+ Tr., on+pınar), Ortakent (Tr.+ Soğd., orta+kent), Örenkent (Tr.+Soğd., ören+kent), Örenşar (Tr.+Far., ören+şar), Özdilek (Tr.+Tr., öz+dilek), Özkonak (Tr.+ Tr., öz+konak), Sarıbahçe (Tr.+Far., sarı+bahçe), Sarıdal (Tr.+Tr., sarı+dal), Sarıdavut (Tr.+ Ar., sarı+davut), Sıradere (Tr.+ Tr., sıra+dere), Şenoba (Tr.+ Tr., şen+oba), Taşdibek (Tr.+ Tr., taş+dibek), Taşhyayla (Tr.+Tr., taş+yayla), Taşoluk (Tr.+Tr., taş+oluk), Tekyol (Tr.+Tr., tek+yol), Tepeköy (Tr.+Far., tepe+köy), Toprakkale (Tr.+ Ar., toprak+kale), Ulukaya (Tr.+Tr., ulu+kaya), Ulusirt (Tr.+ Tr., ulu+sirt), Ulusu (Tr.+Tr., ulu+su), Üçbulak (Tr.+Tr., üç+bulak), Üçdere (Tr.+Tr., üç+dere), Üçevler (Tr.+Tr., üç+evler), Üçsirt (Tr.+Tr., üç+sirt), Üçtepe (Tr.+Tr., üç+tepe), Yarkaya (Tr.+Tr., yar+kaya), Yarlısu (Tr.+Tr., yarlı+su), Yedikavak (Tr.+Tr., yedi+kavak), Yedipınar (Tr.+Tr., yedi+pınar), Yeşildal (Tr.+Tr., yeşil+dal), Yeşilpınar (Tr.+Tr., yeşil+pınar), Yoncahöz (Tr.+Tr., yoncalı+öz), Yukarıhacıbey (Tr.+Ar.+Tr., yukarı+hacı+bey), Yukarıkıcık (Tr.+Tr., yukarı+kıcık), Yukarısızma (Tr.+ Tr., yukarı+sızma), Yukarıüçdam (Tr.+Tr.+Tr., yukarı+üç+dam), Yukarıyongalı (Tr.+Tr., yukarı+yongalı), Yücepete (Tr.+Tr., yüce+tepe), Zorabat (Tr.+Far., zor+abat)

2.3.2.Sıfat-fiil kalıbı şeklinde kurulan köy adları

Cankurtaran (Far.+Tr., can+kurtar-an), Şehitveren (Ar.+Tr., şehit+ver-en), Böğürdelen (Tr.+Tr. böğür+del-en), Yünören (Tr.+Tr. yün+ör-en), Çiçekveren (Tr.+Tr. çiçek+ver-en), Yurtseven (Tr.+Tr. yurt+sev-en), Aydoğan (Tr.+Tr. ay+doğ-an), Tandoğan (Tr.+Tr. tan+doğ-an), Gündoğan (Tr.+Tr. gün+doğ-an), Muratgören (Ar.+Tr. murat+gör-en), Suvaran (Tr.+Tr. su+var-an), Sürügüden (Tr.+Tr. sürü+güt-en), Yelalan (Tr.+Tr. yel+al-an), Erdoğan (Tr.+Tr. er+doğ-an), Kayadelen (Tr.+Tr. kaya+del-en), Yurttutan (Tr.+Tr. yurt+tut-an), Günbatmaz (Tr.+Tr. gün+bat-maz)

2.3.3.İsnat grubu kalıbında kurulan köy adları

Adivar (Tr.+Tr., ad+var), Alınacı (Tr.+Tr., alın+açık)

2.3.4.Ad+çekimli fiil şeklinde kurulan köy adları

Çaygeldi (Tr.+Tr., çay+gel-), Hoşgeldi (Far.+Tr., hoş+gel-), Haksever (Ar.+Tr., hak+sev-), Ünalı (Tr.+Tr., ün+al-), Yolgözler (Malazgirt) (Tr.+Tr., yol+gözle-), Yolgözler (Korkut) (Tr.+Tr., yol+gözle-), Ağaçkorur (Tr.+Tr., ağaç+koru-)

2.3.5. Unvan grubu şeklinde kurulan köy adları

Hasanpaşa (Ar.+Far., Hasan+paşa), Oğuzhan (Tr.+Tr., oğuz+han), Tatargazi (Tr.+Ar., Tatar+gazi)

2.4. Tasnif dışında kalan köy adları

Alican, Aligedik, Alikalkan, Bilala, Nurettin, Selektulu

Sonuç

Leksik-semantik sınıflandırma	Köy adı sayısı	Yüzdeliği
Kişi adları ile kurulan köy adları	15	4,09%
Aile bireyleri (akrabalık) adları ile kurulan köy adları	3	0,82%
Rütbe, mevki ve unvan adları ile kurulan köy adları	18	4,90%
İnsan bedeni kısımları adları ile kurulan köy adları	8	2,18%
Yiyecek adları ile kurulan köy adları	5	1,36%
Araç- gereç, giyim-kuşam ve eşya adlı köy adları	11	3,00%
Savaş kavramı ile oluşan köy adları	2	0,54%
Yapı adlarına dayalı köy adları	19	5,17%
İnsanı ilgilendiren sıfatlar ile kurulan köy adları	8	2,18%
Meslek adları ile kurulan köy adları	9	2,45%
Hayvancılık faaliyetleri ile ilgili kavramlarla kurulan köy adları	3	0,82%
Tarıma ile ilgili kavramlarla kurulan köy adları	10	2,72%
Sosyal hayat ile ilgili kavramlarla kurulan köy adları	2	0,54%
Arzu ve dilek ile ilgili kavramlarla kurulan köy adları	9	2,45%
Dinî inançlarla ilgili kavramlarla kurulan köy adları	8	2,18%
Doğrultu ile ilgili kavramlarla kurulan köy adları	19	5,18%
Coğrafi terim ve coğrafi terim niteliğindeki sözcüklerle kurulan köy adları	22	5,99%
Coğrafi nesnenin iç ve dış görünümüne göre kurulan köy adları	19	5,17%
Maden adları ile kurulan köy adları	3	0,82%
Su adları ile kurulan köy adları	33	8,99%
Sayı adları ile kurulan köy adları	14	3,81%
Renk adları ile kurulan köy adları	33	8,99%
Bitki adları ile kurulan köy adları	36	9,81%
Hayvan adları ile kurulan köy adları	16	4,36%
Bir olaya bağlı olarak oluşan köy adları	19	5,18%
Zaman adları ile kurulan köy adları	12	3,27%
Tasnif dışında kalan köy adları	11	3,00%
Toplam köy adı	367	100,00%

Muş köy adlarının leksik-semantik sınıflandırılmasında genel olarak çevrenin çeşitli özellikleri dikkate alınarak adlandırma yoluna gidilmiştir. Bu adlandırmada renk ve bitki adları diğer adlandırmalara nazaran daha fazla tercih edilmiştir. Bitki ve renk adlarının yaygın bir şekilde kullanımı Muş ilinin bitki

örtüsü ve ikliminin bölgede yaşayan insanlar üzerindeki etkisinin bir sonucudur. Su ile ilgili adlar, coğrafi terim veya coğrafi terim niteliğindeki adlar ile coğrafi nesnelere iç ve dış özelliklerini yansıtan adların bitki ve renk adları kadar olmasa da diğer adlandırmalardan daha fazla tercih edilmesi de Muş köy adlarında coğrafi faktörlerin ön planda olduğunu gösteren diğer bir göstergedir.

Standart dilde olmayan lakin halk ağzında kendini muhafaza eden; *eğirmeç*, (yün eğirmede kullanılan araç), *kepenek* (çoban elbisesi), *kulcak* (elbise üstünde kola takılan bez), *kolan* (bir tür ince kuşak) gibi bazı adların Muş köy adlarına kaynaklık ettiği görölmüştür. Söz konusu adlar, hızla gelişen teknoloji ve her geçen gün artan kentleşmeyle birlikte kaybolmaya yüz tutmuş bazı araç-gereç ve giyim kuşam malzeme adlarıdır. Bu durum bölgede ağızlarda yer alan söz varlıklarının da köy adıyla yaşatılması açısından önemlidir.

Muş ilinde yukarı-aşağı gibi doğrultu adlarının da sıklıkla köy adlarında tercih edilmesi; kan davası ve artan nüfusa bağlı olarak tarım ve hayvancılık faaliyetleri için yeni yerleşim yerleri ihtiyacı gibi çeşitli sebeplerle bazı köylerin zaman içinde bölündüğünü göstermesi açısından önemlidir. Bu yeni yerleşim yerleri önce mezra daha sonra büyüyerek köy statüsüne geçmektedir. Bu durum ileriki zamanlarda mevcut bazı köy adlarının başına doğrultu adının eklenmesi şeklinde değişeceğini göstermesi açısından önemlidir.

Yapısı bakımından Muş köy adlarının büyük çoğunluğu, birleşik ad yapısındadır. Adlandırmada birleşik adların oranı yaklaşık yüzde 69 olup sıfat tamlaması yapısında kurulan adlar bu oranın büyük kısmını oluşturmaktadır. Bu da Muş ili sınırları içerisinde bulunan köy adlarının Türkçe köy adlarında görölen sıfat tamlaması kullanım sıklığıyla örtüştüğünü göstermektedir. Muş köy adlarında türemiş köy adlarının oranı ise yüzde yaklaşık 27 olup Türkçenin en işlek ve çok işlevsel eklerinden biri olan *addan* ad türeten *+II* ekinin Muş'ta köy adı oluşurmada en çok tercih edilen ek olduğu görölmüştür. Türemiş yapılı köy adlarının yaklaşık olarak yüzde 40'lık diliminde bu ek tercih edilmiştir. Bu ek dışında küçültme ekleri olan *+cAk*, *+cAğIz*, *+cIk*, *+Ik* eklerinin türemiş köy adı oluşurmadaki payı yaklaşık olarak yüzde 13 civarındadır. Adlara gelerek meslek adları oluşturan *+CI* ve *+LAR* çokluk ekiyle genişletilerek yer adları oluşturan *+CILAr* eki ile oluşturulan köy adlarının oranı ise yüzde 10 civarındadır. Yer adı oluşurmada Türkçede en sık kullanılan eklerden biri olan *+IIk* ekinin ise yer adı oluşurmada zikredilen eklere nazaran Muş köy adlarında çok az tercih edildiği görölmüştür.

Muş köy adlarının köken bakımından büyük çoğunluğunun Türkçe adlar ile kurulmuş olduğu görölmüştür. Birleşik yapılı köy adlarında bulunan her ad farklı bir sözcük olarak değerlendirilerek yapılan oranlamada sözcüklerin yaklaşık olarak yüzde 85'lik diliminin Türkçe, yüzde 8'lik diliminin Farsça, yüzde 6'lık diliminin ise Arapça kökenli adlardan oluştuğu görölmüştür.

Kaynakça

- Acıpayamlı, O. (1992). Türk Kültüründe Ad Koyma Folklorunun Morfolojik ve Fonksiyonel Yönlerden İncelenmesi. *IV. Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, Ankara, Türkiye.
- Açıkeli, A. (2003). Artukabad Kazası Yer Adları (1455-1600). *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi* 20(2), 181-202.
- Akar, A. (2006). Renge Bağlı Yer Adlandırmalarında Muğla Örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(20), 51-63.
- Aksan, D. (2020). *Her Yönüyle Dil: ana çizgileriyle dilbilim*. (7. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Alkaya, E. (2001). Türklere Ad Verme Geleneği ve Kişi Adları. *Türk Kültürü*, XXXIX(459), 442-448.

- Alkayış, M. F. (2007). *Türkiye Türkçesinde Bitki Adları*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Kayseri Erciyes Üniversitesi.
- Atabay, N., Özel, S. ve Kutluk, İ. (2003). *Sözcük Türleri*. Papatya Yayıncılık.
- Aydın, E. (2002). Türk Dilinde Zaman Adları. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Aydın, E. (2008). Şine Usu Yazıtında Hayvan Adlarıyla Kurulmuş Yer Adları Üzerine İncelemeler. *Turkish Studies, International Turkish Studies* 3(1), 202-208.
- Başkan, Ö. (1970). Türkiye Köy Adları Üzerine Bir Deneme. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 18: 237-251.
- Bayat, F. (2008). Dini-Mitolojik Bağlamda Etnik Adlanma ve Boy Adlarının Kökeni Meselesi. *Journal Of Turkish Linguistics* 2.1, 67-75.
- Çakar, E. (2000). Halep Sancağında Türkçe Yer Adları. *Otam*, 11, 83- 107.
- Çıldam, S. Y. (2019). Toponomi (yer adları) Açısından Siirt'te Mahalle Adları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23(4) 1443-1458.
- Çoşar, A. M. (2008). Bir Adlandırma Ögesi Olarak Organ Adları. *Electronic Turkish Studies* 3(4), 1049-1079.
- Eren, H. (1966). Yer Adlarımızın Dili. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten* 13, 155-165.
- Eser, M. (2014). Selçuklular Döneminde Muş ve Çevresi. *Electronic Turkish Studies* 9(1), 185-207.
- Gömeç, S. (2009). Divanü Lûgat-İt-Türk'de Geçen Yer Adları. *Tarih Araştırmaları Dergisi* 28 (46), 1-34.
- Gülensoy, T. (1998). Anadolu Yer Adlarına Genel Bir Bakış. *Folkloristik, Dursun Yıldırım Armağanı* 41-48.
- Kaplan, H. (2016). Mahallî Şairin Mahallî Coğrafyası: Kütahyalı Rahîmi'nin Şiirlerinde Yer Adları. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 17, 121-172.
- Karakuş, İ. (1994). Türkçe Ad Bilim (onomastik)'de hayvan adları. *Erdem* 9(27), 1143-1152.
- Kütükoğlu, M. S. (2012). Osmanlıdan Günümüze Yer Adları. *Belleten* 76 (275), 147-166.
- Naci, H. & Nihal, A. (1928). Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri. *Türkiyat Mecmuası* 2, 243-260.
- Önal, A. G. & Şenel, M. (2016). Yer Adları (Toponimi) Açısından Divanü Lûgati't-Türk. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi* 32 (32), 64-74.
- Özgül, O. (2015). Çoruh ve Kür Vadisinde Kimmer-İskit Yer Adları. *Belgü* 2, 159-179.
- Şahin, İ. (2013). Türkiye Yeradbiliminde Terim ve Tür Sınıflandırması Sorunları. *Avrasya Terim Dergisi* 1 (1), 45-58.
- Şahin, İ. (2015). *Adbilim*. (1. Baskı). Pegem Akademi Yayınları.
- Telli, B. (2018). Yer Adları Üzerine Bir Değerlendirme: Adıyaman İli Gölbaşı İlçesi Örneği. *Electronic Turkish Studies* 13 (12), 507-526.
- Turan, S. (2009). Necati Beğ'in Şiirlerinde Yer Adları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20, 135-154.
- Uğurlu, M. (2007). Türkçe Yer Adları. *Günlükbaşı. Journal of Academic Studies* 9(34), 129-137.
- Vardar, B. (1980). *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Vol. 471. Türk Dil Kurumu Yayınları
- Yağmur, Ö. (2014). Höbek Köyü Yer Adları Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 49 (49), 243-264.
- Yakupoğlu, C. (2008). Selçuklu ve Beylikler Dönemi Kastamonu Yer Adları: Meyve İle İlgili Olanlar. *Tarih İncelemeleri Dergisi* 23(2), 159-184.

Yavuz, S. & Şenel M. (2013). Yer Adları (Toponim) Terimleri sözlüğü. *Electronic TurkishStudies* 8 (8), 2239-2254.